

Н. Б. Демчишак,
д. е. н., професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів
ORCID ID: 0000-0001-6852-7405

М. О. Хильченко,
студентка, спеціальність "Фінанси, банківська справа та страхування", Львівський
національний університет імені Івана Франка, м. Львів
ORCID ID: 0000-0005-2301-0101

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.13—14.5

СТАРТАП-ЕКОСИСТЕМА: ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

N. Demchyshak,
Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Finance,
Money Circulation and Credit, Ivan Franko National University of Lviv
M. Hylchenko,
Student of the Department of Finance, Banking and Insurance, Ivan Franko National University of Lviv

STARTUP ECOSYSTEM: INSTITUTIONAL AND FINANCIAL ASPECTS OF PROMOTING
DEVELOPMENT IN UKRAINE

У статті розкрито сутність екосистеми та стартап-екосистеми в умовах розвитку цифрової економіки та суспільства. Розглянуто структуру національної стартап-екосистеми та стримуючі чинники її становлення. З'ясовано роль інституційних механізмів у стимулюванні реалізації інноваційних проєктів та ідей в Україні. Акцентовано увагу на заходах підтримки стартапів та креативних бізнес-ініціатив Міністерством цифрової трансформації та Українським фондом стартапів. Аргументовано необхідність врахування впливу формальних та неформальних інститутів у частині розвитку цифрової культури та стартап-ментальності серед громадян і бізнесу. Обґрунтовано доцільність активізації державного грантового фінансування стартапів в Україні, розширення програм акселерації та бізнес-інкубування для реалізації кращих ініціатив вітчизняних підприємців. Акцентовано на необхідності сприяння розвитку ІТ-галузі як основи стартап-екосистеми та загалом модернізації структури національної економіки.

The article reveals the essence of the ecosystem and startup ecosystem in the development of the digital economy and society. The structure of the national startup ecosystem and the restraining factors of its formation are considered. Structural reformatting of the national economy of Ukraine in the conditions of digital transformations in the society is a key precondition of economic growth and sustainable development of the country. This is especially true given the need for post-pandemic recovery, which requires new approaches to business organization based on the implementation of innovations within the startup ecosystem. The role of institutional mechanisms in stimulating the implementation of innovative projects and ideas in Ukraine is clarified. Emphasis is placed on measures to support startups and creative business initiatives by the Ministry of Digital Transformation and the Ukrainian Startup Fund. The need to take into account the influence of formal and informal institutions in terms of the development of digital culture and startup mentality among citizens and businesses is argued. The expediency of intensifying the state grant financing of startups in Ukraine, expansion of acceleration and business incubation programs for the implementation of

the best initiatives of domestic entrepreneurs is substantiated. Emphasis is placed on the need to promote the development of the IT industry as the basis of the startup ecosystem and in general the modernization of the national economy structure. Innovative entrepreneurship today is the basis of modernization of the economy and, as world experience shows, structural changes in the direction of developing high-tech industries that create high added value and high-paying jobs. Thus, the development of the startup ecosystem in Ukraine at the national level requires balanced and effective state support, both institutional and financial, of innovative initiatives and creative entrepreneurship. Prospects for further scientific research are related to the continuation of scientific research in terms of substantiating approaches to the integration of the domestic fintech and startup ecosystem into the global digital space.

Ключові слова: стартап, стартап-екосистема, інновації, фінансове стимулювання, інституційна підтримка.

Key words: startup, startup ecosystem, innovations, financial incentives, institutional support.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Структурне переформатування національної економіки України в умовах цифрових трансформацій у соціумі є ключовою передумовою забезпечення економічного зростання та сталого розвитку країни. Особливо це актуалізується з огляду на необхідність постпандемічного відновлення, що у свою чергу потребує нових підходів до організації бізнесу на основі імплементації інновацій й проривних ідей у межах національної стартап-екосистеми.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню окремих аспектів становлення стартап-екосистеми в умовах вітчизняної економіки присвячені праці таких вчених: Р. Антонова, В. Біленька, Н. Борт, А. Бухтіарова, Т. Гавриленко, Я. Дропа, А. Касич, О. Підхонний, В. Радик, П. Рубанов, Л. Рудич, А. Семенов, В. Халіна, О. Шевченко та ін. Проте новизна цих проблем, особливо для української науки і практики, обумовлює необхідність продовження досліджень у зазначеному напрямі.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування пріоритетів стимулювання розвитку стартап-екосистеми України в контексті інституційних та фінансових аспектів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Інноваційне підприємництво сьогодні є основою модернізації економіки і, як показує світовий досвід, структурних зрушень у напрямі розбудови високотехнологічних виробництв, що створюють високу додану вартість і високооплачувані робочі місця. Як свідчать дані звіту "Глобальний рейтинг стартап-екосистеми 2020", завдяки появі та широкому доступу до інтернету багато інновацій почали продукуватися саме стартапами, засновники яких не бояться зруйнувати статус-кво, оскільки, існуючі корпоративні стратегії вже не відповідають вимогам економіки, що швидко змінюється. Легкість глобального доступу до клієнтів, а також стрімке освоєння технологій споживачами і бізнесом

дозволило стартапам зростати прискореними темпами. За даними дослідницької організації "Kauffman Foundation" протягом останніх 20 років 75% чистого зростання робочої сили було саме завдяки стартапам [15]. Тому сьогодні в умовах національної економіки важливо виявити резерви й ідентифікувати перспективи розвитку стартапів та їх екосистем на національному рівні на основі інституційної і фінансової підтримки, враховуючи світовий досвід, зокрема ті його елементи, які можуть бути імплементовані у вітчизняних реаліях.

Традиційно стартап розглядають як тимчасову організацію (малу компанію або команду засновників), яка намагається реалізувати певну бізнес-ідею і перебуває в постійному пошуку повторюваної, масштабованої та прибуткової бізнес-моделі. Стартап повинен мати інноваційні характеристики, щоб успішно конкурувати на ринку. Інновація може бути не обов'язково технологічною (йдеться про продукт чи процес), наприклад, у бізнес-моделі чи маркетингу, тобто маркетинговою або організаційною, що становить не меншу цінність для багатьох галузей. Саме останнім інноваціям у вітчизняній практиці приділяється недостатньо уваги, втім саме вони, як підтверджує світовий досвід, можуть дати змогу суттєво оптимізувати бізнес-процеси, систему управління на підприємстві й наростити обсяги збуту, чи кількість клієнтів. Відтак саме інноваційні характеристики дозволяють стартапу більш ефективно конкурувати на ринку.

Потрібно відзначити, що поняття екосистеми є відносно новим у науці й практиці. Векономічному контексті під ним розуміють сукупність певних елементів, що тісно пов'язані між собою, функціонування яких, враховуючи відповідні взаємозв'язки, дає змогу досягнути певних результатів. Враховуючи це виникли поняття фінтех-екосистеми та власне стартап-екосистеми, які використовуються в науковому обігу закордоном, а в останні роки й в Україні. Проведений аналіз дає змогу стверджувати про відсутність усталених дефініцій зазначених понять та диференціацію підходів до їх тлумачення, які, втім, концептуально зазвичай не суперечать один одному.

На наш погляд, стартап-екосистему можна розглядати як сукупність розробників, підприємців і інфра-

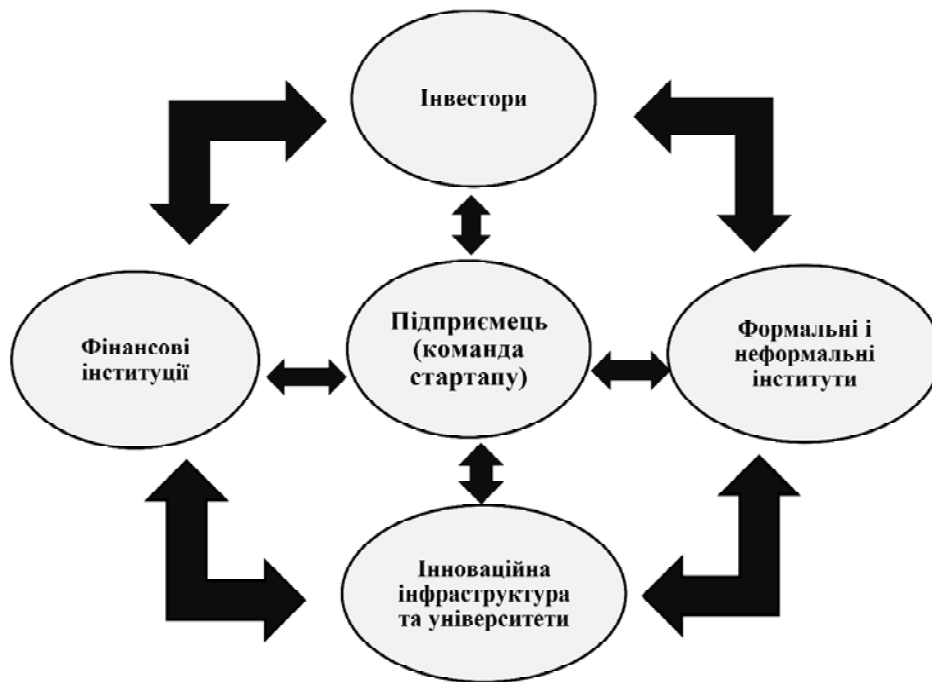

Рис. 1. Складові стартап-екосистеми країни

Джерело: запропоновано авторами.

структури, які діють і взаємодіють з метою створення нових стартапів, підтримки і розвитку існуючих, створення умов для збільшення їх кількості та якості за посередництва й підтримки держави й фінансових інституцій. Чим активніше і відкритіше взаємодіють між собою учасники екосистеми, тим ефективніше вона розвивається та швидше трансформується, відтак більше можливостей створює для стартапів. Здатність швидко реагувати на потреби ринку й запити клієнтів стає неодмінною характеристикою успішних підприємців й команд стартапів, що пов'язано із виникненням нових моделей ведення бізнесу в умовах цифрової економіки.

Це актуально для України з огляду на задекларований курс на формування цифрової економіки і суспільства та розвиток цифровий компетентностей у громадян і бізнесу. Вважаємо, це буде неможливо реалізувати без сприяння розбудови вітчизняної стартап-екоси-

стеми в частині удосконалення інституційних і власне фінансових механізмів впливу.

Зауважимо, що у межах екосистеми всі ключові учасники пов'язані між собою, щоб стимулювати швидкий прогрес стартапів:

- підприємці об'єднуються для обміну ідеями та взаємодії з університетами для залучення фахівців, зокрема науковців зі стажем й досвідом у сфері високих технологій тощо;

- інвестори намагаються ідентифікувати пріоритети вкладення коштів з урахуванням фактора ризику та з'ясувати, які типи підприємців, команд стартапів найімовірніше досягнуть успіху і можуть залучити інвестиції в стартапи на диверсифікованій основі;

- ланцюговою реакцією при цьому є "закачування" нового капіталу та знань в екосистему від підприємців-початківців та стартапів, які, ймовірно, повер-

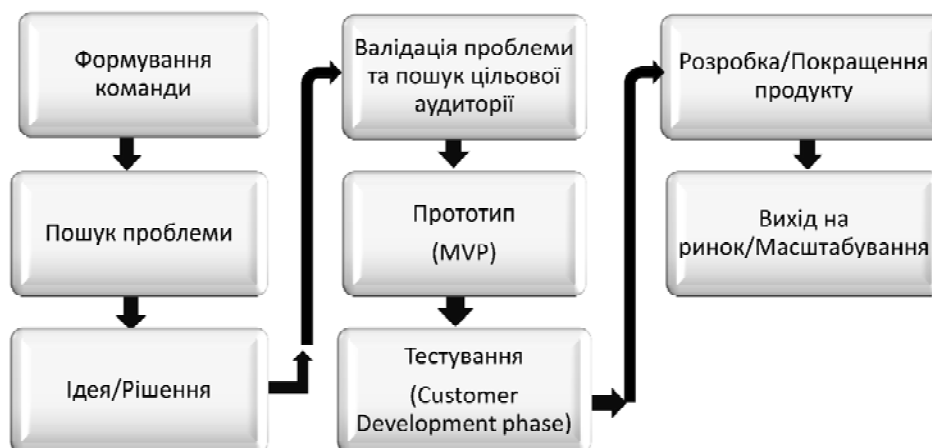

Рис. 2. Етапи розвитку стартапу

Джерело: сформовано на основі узагальнення існуючих підходів.

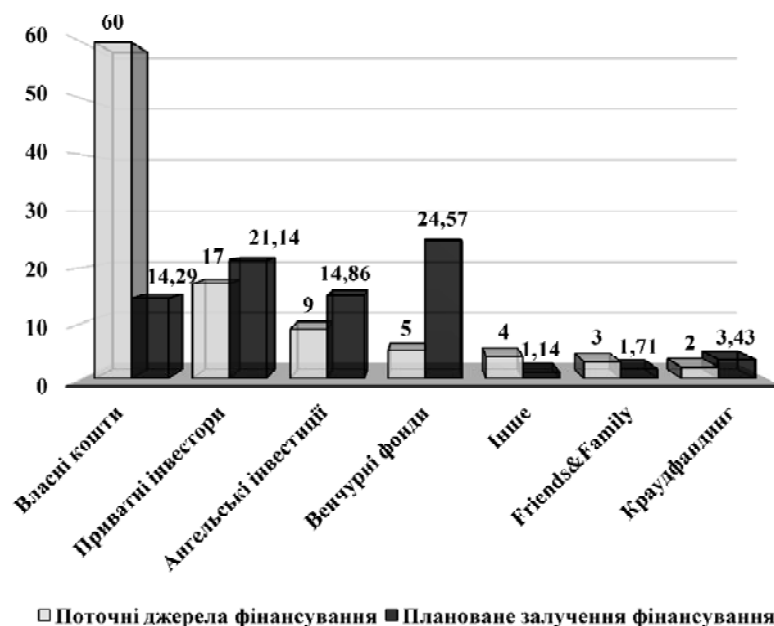

Рис. 3. Порівняння джерел фінансування фінтех компаній з їх планами щодо залучення коштів у 2020 році, у %

Джерело: складено на основі [4].

нуть гроші та знання назад в цю ж екосистему, або ж дадуть змогу згенерувати нові знання й досвід.

Стартап-екосистема, на наш погляд, складається з таких ключових елементів, які подано на рисунку 1.

Держава має відігравати ключову роль у формуванні екосистеми (особливо в частині інфраструктури та цифрової культури й свідомості), має підтримувати підприємців та впроваджувати відповідні законодавчі ініціативи. Тобто інституційний вплив, на наш погляд, є важливим з огляду на значення формальних інститутів (нормативно-правової бази та безпосередньо органів державної влади) та неформальних в частині впливу ментальної складової, бізнес-традицій, цифрової грамотності населення, з чим в Україні є суттєві проблеми.

Узагальнюючи поширені практики й підходи, можна виділити чотири характеристики стартапу:

1) тимчасовість (успішний стартап на якомусь етапі перетворюється у компанію, відтак перестає бути стартапом);

2) інноваційність (має інноваційний характер, щоб успішно конкурувати на ринку);

3) масштабованість, тобто здатність до розширення на певному ринку;

4) перманентна невизначеність, відсутність стабільності, великий ризик провалу уже на ранніх етапах.

Відповідно перед засновником стартапу зазначені вище характеристики ставлять низку завдань:

1) забезпечення візії концепту продукту з набором певних перевірених характеристик, які будуть вирішувати реальну проблему для конкретного сегменту клієнтів, тобто проект має бути потрібним й здатним задовільнити потреби споживачів, а не "відірваним" від ринкових реалій;

2) передбачення декількох сценаріїв бізнес-моделі стартапу, зокрема окреслення різних підходів до монетизації та потенційного масштабування;

3) концептуальне розуміння структури бізнес-моделі і її життєздатності на основі поведінки клієнтів, тобто команда стартапу має адаптуватися до поведінки ринку і приймати оперативні рішення на основі постійної переоцінки ціннісної пропозиції й бачення цільової аудиторії (етапи розвитку стартапу відображені на рис. 2).

Як уже зазначалось, обґрунтування інституційних й фінансових аспектів стимулювання розвитку стартап-екосистеми в Україні повинно відбуватись на основі врахування елементів іноземного досвіду, що може бути потенційно адаптований у вітчизняних умовах. Зокрема, становить науково-практичний інтерес Ізраїльська стартап-екосистема, яка почала розвиватися в 90-х роках минулого століття. Відколи держава взяла курс на розвиток інноваційних підприємств з 1993 року була запущена державна програма підтримки стартапів з бюджетом обсягом у 100 млн дол. США щорічно. Уряд стимулював створення спільних фондів із відомими міжнародними венчурними компаніями та до фінансував до 40% їхніх інвестицій у місцеві стартапи. Було ліквідовано подвійне оподаткування та спрощено багато інших бюрократичних перешкод для інвесторів. В Ізраїлі профільне міністерство підтримує нові стартапи та технології як прямими грантовими інвестиціями, так і через галузеві інкубатори, що фінансуються державою. Тільки 2017 року річний бюджет програм підтримки стартапів в Ізраїлі склав 400 млн дол. США. З 2500 нових стартапів, які подали заявку на фінансування від міністерства, 1800 отримали такі гранти, що свідчить про потужне фінансове стимулювання з боку держави.

У Польщі для сприяння розбудови інноваційних стартапів і розвитку існуючих інкубаторів було започатковано Державну програму розвитку підприємств до 2020 р., у рамках якої передбачається підтримка досліджень і розробок у розмірі до 0,25 млн євро для фірм, що працюють всередині інкубатора (максимум 85%), і за межами інкубатора (максимум 65%) протягом 3—4 років [5, с. 28—29].

Також кращі практики ЄС щодо розвитку інноваційних екосистем включають заходи з підтримки спільнот. Співтовариство знань та інновацій Європейського інституту інновацій та технологій (EIT) є найбільшою інноваційною мережею в Європі і однією з найбільших у світі. Інноваційні спільноти охоплюють весь інноваційний ланцюжок: програми навчання і освіти, які пришвидшують шлях від досліджень до ринку, інноваційні проекти, а також бізнес-інкубатори і акселератори. Одне із співтовариств — EIT Digital — складається з двох стратегічних частин. Перша фокусується на послугах, що передують інкубації (через створення підприємства) і підтримку цифрового перетворення (за допомогою запуску мінімально життєздатного продукту). Друга частина орієнтована на створення нового покоління домінуючих європейських гравців галузі стартапів. За межами ЄС оперативний механізм підтримки розвитку спільнот вдало розроблений у Канаді в стартап-екосистемі Startup Canada — флагманської програми Startup Canada, спрямованої на підтримку зв'язків, просування і дозрівання низових спільнот, очолюваних підприємцями [3].

Аналіз іноземного досвіду дає змогу стверджувати про важливу роль інституційної підтримки, яка в Україні починаючи із 2019 р. реалізується зусиллями Міністерства цифрової трансформації України, створеного у той же рік, та Українського фонду стартапів. При цьому має особливе значення грантове фінансування, що використовується як інструмент державою в межах згаданого фонду, а також програми інкубації й акселерації за державної підтримки. Власне цих програм, які довели свою ефективність за кордоном, в Україні дуже мало. Зазначену проблему однозначно необхідно вирішувати у найближчій перспективі, інакше не можна прогнозувати будь-які успіхи у формуванні вітчизняної стартап-екосистеми. Програми акселерації і інкубації, на наш погляд, особливо необхідні для команд стартапів, оскільки в умовах дефіциту ресурсів, будь-яке фінансування й менторська та консультативна підтримка є життєво важливими факторами для підприємців-початківців. Консультації можуть стати фактором виживання стартапів та доведення продуктів до етапу випуску на ринку, чи принаймні створення мінімально життєздатного продукту. Адже якщо немає кінцевого продукту, який характеризується інноваційністю, життєздатність й можливість конкурувати, ефективність стартап-екосистеми є незначною. Окремі акселератори й інкубатори створені при деяких українських закладах вищої освіти, зокрема технічного спрямування (наприклад у НУ "Львівська політехніка"), втім, їх можливості зазвичай є достатньо обмеженими як у частині наявних фінансових ресурсів, так і потенціалу консультативної підтримки.

На наш погляд, особливий інтерес для України становить розвиток фінтех-стартапів у межах ринку фінтех, розвиток якого декларується НБУ як пріоритет до 2025 р. Так, основним джерелом фінансування на ринку фінансових технологій в Україні залишаються власні кошти — 60%. Приблизно такі ж тенденції в світі, а деякі відмінності зумовлені невеликою кількістю фінтех-компаній. Як видно з рисунка 3, компанії готові і планують залучати кошти з інших джерел фінансування.

Водночас із даних рисунка 3 зрозуміло, що на вітчизняному ринку має місце суттєва проблема з вен-

чурними інвестиціями (їх частка склала лише 5%) та інвестиціями в цілому. Незначною є роль ангельських інвестицій (9%), які за кордоном інвестують значно активніше у перспективні стартапи, зокрема у сфері фінтех, адже потім одержують частку у власності компанії. З огляду на ці та інші стримуючі чинники власне в розрізі дефіциту інвестицій в Україні, вважаємо, кількість стартапів просто недостатня для того, щоб окремі з них могли стати успішними (так як багато стартапів "помирає" на початкових стадіях), їх розробникам не вистачає власних ресурсів для успішного старту, або для залучення фінансування на пізніших етапах життєвого циклу.

Відтак багато перспективних проєктів, які могли б розвиватися, не можуть знайти достатнього фінансування в Україні й зникають на ранніх стадіях. Водночас поки непопулярним залишається інструмент краудфандингу (2%), хоча усвідомлення потенціалу краудтехнологій в частині залучення фінансування серед українського бізнесу поступово формується, з'являються українські краудфандингові платформи. Однак обсяги фінансування, які можна на них залучити, є незначними, а орієнтація — головню на розвиток проєктів у сфері культури, соціальної сфері, тобто суто бізнесові ідеї зазвичай не можуть отримати підтримки, що є проблемою. Окремо необхідно акцентувати на тому, що компанії не в змозі залучити додаткові кошти, оскільки багато проєктів орієнтовані лише на український ринок. Водночас у останні роки стартапи у сфері фінтех та інших напрямів поступово переорієнтовуються на глобальний ринок, що спрощує процес пошуку інвесторів та розширює потенціал проєктів.

У перспективі вагоме значення в контексті посилення інституційної складової підтримки і власне фінансової може мати стимулювання розвитку стартап-екосистеми на основі зростання ролі Українського фонду стартапів, що є державним фондом, започаткованим за ініціатииви уряду України. Місія фонду — сприяти створенню та розвитку технологічних стартапів на ранніх стадіях з метою підвищення їх глобальної конкурентоспроможності. Станом на 2021 р. Фонд провів 13 Pitch Days, на яких сумарно виступили 126 стартапів, при цьому 58 з них вже отримали гранти на загальну суму 2,35 млн дол. США. Фонд, з-поміж інших можливостей, дає змогу переможцям одержати два типи грантів на суми 25 і 50 тис. дол. США, що є для стартапів досить вагомою сумою [8].

Водночас 2020 р. став, на думку фахівців, роком революційних змін, адже мала місце значна активність та гнучкість в українському технологічному секторі: було укладено інвестиційні угоди, зроблено важливі інституційні кроки, створено нові робочі місця. Державна служба статистики повідомила, що ІТ-технології за підсумками 2020 р. допомогли суттєво покращити ситуацію, оскільки баланс ринку України в цій галузі показав профіцит у розмірі 4,4 млрд дол. США. Зокрема, було здійснено такі ключові інвестиції:

— український стартап Restream залучив 5 млн дол. США;

— український стартап Mobalytics "підняв" другий раунд інвестицій на суму 11,25 млн дол. США;

— маркетплейс з вивчення мови Preply залучив 10 млн дол. США;

Рис. 4. Члени Української асоціації фінтех та інноваційних компаній

Джерело: [9].

- український стартап DMarket отримав 6,5 млн дол. США;
- служба доставки в Києві Zakaz залучила 5 млн євро від інвестиційної компанії Chernovetskyi Investment Group;
- стартап ClassTag, заснований українкою Владою Лоткіною, залучив 5 млн дол. США;
- українська платформа з пошуку та доставки ліків Liki24.com залучила 5 млн дол. США;
- український стартап AllRight, глобальна платформа для вивчення англійської, отримала 5 млн дол. США;
- заснована українцями платформа з прокату сервісів Rentberry залучила 4,5 млн дол. США;
- засновники монобанку запускають проєкт Koto у Великобританії, інвестуючи 3,5 млн дол. США;
- український adtech стартап Influo2 залучив 3,4 млн дол. США;
- видавець ігор TinyBuild із Сіетла інвестував 3 млн дол. США у львівську ігрову студію Holograph;
- Recognize Partners, глобальна технологічна інвестиційна платформа, зробила значну стратегічну інвестицію в Ciklu [6].

У свою чергу варто відзначити й ініціативи уряду та Міністерства цифрової трансформації, запропоновані у 2020 році:

- запуск Українського фонду стартапів (USF) (уже відбувся): уряд України розпочав нову програму фінансування українських технологічних підприємств на 18 мільйонів доларів. Протягом 2020 року USF провів 19 Pitch Days, отримав більш як 2500 заявок, 80 українських стартапів вже залучили інвестиції від 25 до 50 тис. дол. США, загальна сума грантів більше 70 млн грн;
- Міністерство цифрової трансформації оголосило 100 досягнень 2020 року. Ключові проєкти: програма та портал "Дія", широкий спектр електронних послуг, відкриті дані, загальнодержавна програма цифрової

освіти, електронна резиденція, Дія.City, програма ІТ-нації тощо;

- Міністерство цифрової трансформації запустило унікальну платформу 360 Tech Ecosystem Overview — онлайн-портал для пошуку бізнес-інформації про ІТ-компанії, людей, інвесторів та загалом всю технологічну екосистему України;

- Україна підвищує квоти на імміграцію для ІТ-спеціалістів до 5000. Після заворушень у Білорусі десятки білоруських ІТ-компаній та щонайменше 2000 білоруських робітників переїхали в Україну. Серед компаній, які організовують переїзд працівників, — PandaDoc, Viber та Gismart;

- запуск Дія.City та формування відповідної інституційної бази, зокрема зареєстровано законопроєкти щодо розвитку українського ІТ-сектору — № 4303 "Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні" та № 4305 "Про внесення змін до кримінального законодавства щодо спеціальних Процедура розслідування кримінальних правопорушень для забезпечення належних умов для розвитку цифрової економіки". Згідно з прогнозами після запуску Дія.City до кінця 2025 р. кількість робочих місць в ІТ-галузі зросте до 450 тис.;

- GIG-співробітники — нові гравці на українському ІТ-полі. Відповідно до законопроєкту № 4303, нова форма зайнятості все більше інтегрується в українське законодавство, що дозволяє ІТ-компаніям одержати гнучкі умови праці [7].

Інституційні зусилля з боку держави, орієнтовані на формування стартап-екосистеми в Україні, що реалізовані упродовж 2019—2020 рр., безумовно є значними, однак недостатніми, зважаючи на зростання конкуренції на глобальних ринках розробників. Однак закладені інституційні основи, враховуючи очікувані зміни у законодавстві України, повинні дати змогу вирішити проблеми інституційної підтримки розвитку стартап-культури

й відповідної екосистеми в країні. При цьому у вітчизняних умовах, на наш погляд, важливою є робота над підвищенням рівня цифрової грамотності серед громадян і бізнесу, формуванням цифрових компетентностей, що актуально для молодих поколінь зокрема, щоб не допустити розривів й відставання в цьому контексті від провідних країн світу. Йдеться про те, що стартапи можуть бути успішні значною мірою у тому випадку, якщо їх розробники мають належний рівень цифрової, або навіть стартап-культури, інноваційне мислення тощо.

Незначна зацікавленість держави й українських інвесторів у сучасних інноваційних проєктах змушує молоді компанії співпрацювати з іноземними інвесторами, які допомагають реалізувати проєкти, втім часто претендують на частку у них, або ж взагалі викуповують, відповідно ці стартапи уже не є вітчизняними. При цьому суттєвим стримуючим чинником розвитку стартапів в Україні є відсутність замовників, які б хотіли купувати кінцевий продукт, або ж складність їх пошуку, тобто відповідний ринок ще формується. Саме це часто створює труднощі у залученні інвесторів, що уже згадувалось вище, відтак на ранніх етапах навіть дуже перспективні проєкти зникають через дефіцит фінансових ресурсів. Тому стартапи створюються в Україні з прицілом на клієнтів з інших ринків (США, Європи, Азії тощо), таким чином легше залучити інвестиції та довести свою ідею до серійного продукту, послуги чи IPO.

На наше переконання, в межах інноваційної інфраструктури та університетів як складової стартап-екосистеми, що була виділена нами вище, особливе значення у розвитку останньої у довготривалій перспективі має формування стартап-культури і мислення у закладах вищої освіти України, головню у провідних університетах. Це може бути реалізовано за рахунок нових освітніх програм, які орієнтуються на потреби ринку, зокрема галузі фінтех тощо, дуальної системи освіти, розвитку відповідних цифрових компетентностей у студентів шляхом залучення до викладання гостьових лекторів (провідних фахівців-практиків у певній галузі), закріплення менторів за студентами, якими можуть бути викладачі із досвідом практичної роботи чи безпосередньо фахівці-практики. Навчальні курси за можливості й наявності відповідних зв'язків можуть викладатись у співпраці з бізнес-інкубаторами й акселераторами, фінтех-компаніями тощо. Саме така інтеграція в межах так званого трикутника освіта-бізнес-держава дасть змогу готувати в університетах фахівців із відповідними знаннями й навичками в частині реалізації власних бізнес-ідей та проєктів на основі роботи у командах стартапів.

Попри те, що українські науковці мають перспективні розробки, ці переваги нівелюються через такі стримуючі чинники: 1) відсутні платформи та системні програми підтримки наукомістких стартапів; 2) немає механізмів ефективного фінансування фундаментальних досліджень, зокрема через гранти, або ж ця система є бюрократизованою; 3) відсутні навички ведення переговорів із бізнесом та розуміння реальних запитів ринку; 4) немає створеної дієвої бізнес-моделі взаємодії між науковцями — освітньо-науковими інституціями — бізнесом — державою; 5) відсутня система відбору креативних студентів, талановитих молодих науковців,

що можуть генерувати і реалізовувати проривні ідеї й проєкти.

У розрізі останньої проблеми варто відзначити ініціативу Президента України, анонсовану у травні 2021 р., щодо створення нового закладу вищої освіти так званого "Президентського університету", який власне й має стати еталоном високих стандартів навчання, співпраці науки з бізнесом, а також формування стартап-культури й загалом підготовки фахівців нової генерації, які б не поступались за компетентностями, зокрема цифровими, випускникам кращих університетів світу. Ця ідея безумовно може бути розцінена як вагомий крок держави на найвищому інституційному рівні у напрямі розвитку в тому числі й української стартап-екосистеми. Успіхи чи прорахунки цього проєкту можна буде оцінити лише через певний проміжок часу.

Водночас як позитивний аспект потрібно відзначити і те, що в Україні функціонує Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній як об'єднання, що має на меті сприяти розбудові вітчизняного ринку фінансових технологій, створенню конкурентоспроможної фінтех-екосистеми та підвищенню фінансової інклюзії в Україні. Асоціація почала працювати у червні 2018 року та структурно включає наступних учасників (рис. 4).

Водночас, аналізуючи підходи вітчизняних фахівців, зокрема розробників відповідних загальнодержавних програм і концепцій, можна виділити такі чинники й інструменти розвитку ринку фінтех в Україні як основи формування стартап-екосистеми:

- впровадження технології блокчейн (для підвищення безпеки даних та операційної ефективності);
- спрощення системи (онлайн-сервіси стають максимально доступними та зручними для споживачів);
- цифровий банк (діджиталізація є основою для подальшої трансформації взаємодії з клієнтами всередині банку);
- скорочення готівкових розрахунків, переведення платежів на користь держави у цифрові канали;
- забезпечення фінансової інклюзії через підвищення фінансової грамотності населення, доступності фінансових послуг та захисту прав споживачів;
- доступність фінансових послуг через розширення покриття мобільного зв'язку та доступу до інтернету, особливо у віддалених від великих міст територіальних громадах (для максимального залучення населення до користування цифровими фінансовими послугами, у тому числі за рахунок зниження цін на них);
- удосконалення нормативного регулювання розвитку цифрових компетентностей, удосконалення професійних стандартів з урахуванням затверджених рамок професійних цифрових компетентностей;
- перехід на електронний документообіг (підписи, авторизація та всі операції у цифровому вигляді);
- розвиток системи стартапів за рахунок доступу до капіталу та інвестицій, масштабування фінтех-ринку і виведення за межі України;
- запровадження стандартів відкритого банкінгу, впровадження уніфікованих баз даних, правил захисту інформації, порядку обміну інформацією між базами даних;
- сприятливе правове та регуляторне середовище.

Продовження гармонізації правового поля України з

Директивами ЄС щодо електронних грошей, віддаленого відкриття рахунків, багаторівневої ідентифікації клієнтів, PSD2, відкритих API та використання третіх сторін як агентів, що може сприяти розвитку фінтех-індустрії в Україні [12].

Відтак підтримка стартапів є комплексним процесом, реалізація якого включає:

- збільшення інвестування з боку держави, зокрема грантового (через Український фонд стартапів тощо), та, як наслідок, забезпечення розвитку стартап-індустрії на території країни, а також оптимізація оподаткування працівників IT-галузі;

- підтримку соціальних проєктів, які водночас мають інноваційний характер;

- розвиток підприємницької культури й ділового мислення, адекватного вимогам формування цифрового суспільства;

- посилення захисту інтелектуальної власності, гармонізація законодавства у цій сфері з європейським у контексті інтеграції у ЄС;

- розробку законопроектів, які сприятимуть розвитку інноваційного підприємництва, впорядкуванню функціонування ринку віртуальних активів та фінтех-ринку в Україні;

- стимулювання інформаційно-консультаційної роботи в частині покращення можливостей участі українських новаторів в міжнародних програмах й проєктах, пітчах стартапів, програм акселерації та інкубації тощо.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ НАУКОВИХ РОЗВІДОК

Отже, для розвитку стартап-екосистеми в Україні на національному рівні необхідна зважена та ефективна державна підтримка, як інституційна так і фінансова, інноваційних ініціатив та креативного підприємництва за такими напрямками:

- створення системи гарантій та страхування інвестицій;

- впорядкування діяльності та ведення державного реєстру структур, які працюють у сфері венчурного інвестування;

- організація системи підготовки фахівців нового зразка, здатних працювати у сучасному цифровізованому суспільстві (реалізація ініціативи Президентського університету тощо);

- забезпечення захисту прав інтелектуальної власності та створення сприятливих умов для того, щоб вітчизняні розробки патентувались в Україні, а не продавались іноземним компаніям;

- удосконалення нормативно-правової бази, яка б регламентувала відносини у сфері інвестування в інноваційні проєкти та стартапи;

- налагодження співпраці й інтеграції у межах трикутника освіта-бізнес-державна в частині сприяння комерціалізації науково-технічних розробок у межах реалізації стартапів;

- сприяння розвитку IT-галузі як основи фінтех-стартапів, формування обґрунтованих підходів до спрощення оподаткування у сфері IT, у тому числі в контексті реалізації задекларованих ініціатив щодо виділення окремої групи платників єдиного податку (обговорюєть-

ся в Україні) та інших заходів задля недопущення еміграції IT-фахівців, зокрема в Польщу;

- напрацювання інструментів державної фінансової підтримки стартапів в Україні (на основі досвіду Ізраїлю, Польщі, Канади) в частині грантового фінансування, менторства, програм акселерації та інкубації; розвиток цифрових компетентностей громадян як основи формування цифрової культури у суспільстві, стартап-ментальності та креативності у довготривалій перспективі.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані із продовженням наукових пошуків в частині обґрунтування підходів до інтеграції вітчизняної фінтех-та стартап-екосистеми у глобальний цифровий простір.

Література:

1. Демчишак Н., Радик В. Розвиток цифрової інфраструктури та блокчейн-технологій в Україні. Інноваційна економіка. 2020. № 3—4. С. 188—194.

2. Демчишак Н.Б., Біленька В.А. Розвиток технологічних платформ як інструмент реалізації інноваційного потенціалу в Україні. Економіка та суспільство. 2018. № 16. С. 731—738.

3. Касич А.О., Джура А.М. Стартапи як форма підприємницької діяльності: поняття, значення, зарубіжний досвід. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 2. С. 21—24.

4. Каталог фінтех-компаній України (2020). URL: https://drive.google.com/file/d/1YxWMuhyGfxUIS8j7JOFRacM_VU41sw04/view

5. Курченко О.О. Державна підтримка стартапів: досвід Польщі, уроки для України. Проблеми науки. 2015. № 12. С. 25—32.

6. Офіційний сайт державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

7. Офіційний сайт Міністерства та комітету цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/>

8. Офіційний сайт Українського фонду стартапів. URL: <https://usf.com.ua/oglyad-ukrainskoi-tehnologichnoi-ekosistemi-za-2020-rik/>

9. Офіційний сайт української асоціації фінтех та інноваційних компаній. URL: <https://fintechua.org/market-map>

10. Саліхова О.Б., Курченко О.О. Створення статистичного підґрунтя для оцінки особливостей інноваційних стартапів України. Статистика України. 2016. № 1. С. 18—21.

11. Смачило В.В., Халіна В.Ю. Диференціація методів управління кадровим потенціалом підприємства. Соціальна економіка. 2018. № 56. С. 225—233.

12. Становлення інноваційної екосистеми для стартапів: ключові складові успіху. URL: <https://eufordigital.eu/uk/innovation-ecosystems-for-start-ups-highlighting-the-key-ingredients-for-success/>

13. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/development-strategy/fintech2025>

14. Global Startup Ecosystem Report 2018. Startupgenome. URL: <https://startupgenome.com/>

15. Kane T. The Importance of Startups in Job Creation and Job Destruction. — 2010. URL: <http://www.kauff->

man.org/~media/kauffman_org/researchreportsandcovers/2010/07/firm_formation_importance_of_startups.pdf

16. 2020 Index of Economic Freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/ranking>

17. Pidkhomnyi O., Demchyshak N., Dropa Ya. (2019). Population financial activity in the formation of indicators for public confidence level and shadow economy risks: the case of Ukraine. *Espacios*. 40 (38). P. 16—17. URL: <https://www.revistaespacios.com/a19v40n38/19403816.html>

18. Pidkhomnyi O., Demchyshak N., Dropa Ya. (2019). Confidence as the national economy pricing factor: the case of Ukraine. *Espacios*. 40 (20). P. 21—22. URL: <http://www.revistaespacios.com/a19v40n20/19402021.html>

19. Ranking of National Higher Education Systems 2019. URL: <https://universitas21.com/sites/default/files/201904/Full%20Report%20and%20Cover.pdf>

20. U21 Ranking of National Higher Education Systems-2019. URL: <https://universitas21.com/what-we-do/u21-rankings/u21-ranking-national-higher-education-systems-2019>

References:

1. Demchyshak, N. and Radyk, V. (2020), "Development of digital infrastructure and blockchain technologies in Ukraine", *Innovatsiina ekonomika*, vol. 3—4, pp. 188—194.

2. Demchyshak, N.B. and Bilenska, V.A. (2018), "Development of technological platforms as a tool for realizing innovation potential in Ukraine", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 16, pp. 731—738.

3. Kasyh, A.O. and Dzhura, A.M. (2019), "Startups as a form of entrepreneurial activity: concept, meaning, foreign experience", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 2, pp. 21—24.

4. UAFIC (2020), "Catalog of fintech companies of Ukraine 2020", available at: https://drive.google.com/file/d/1YxWMuhyGfxUIS8j7JOFRacM_VU41sw04/view (Accessed 4 June 2021).

5. Kurchenko, O.O. (2015), "State support for startups: the experience of Poland, lessons for Ukraine", *Problemy nauky*, vol. 12, pp. 25—32.

6. The official site of the State Statistics Service (2021), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>, (Accessed 4 June 2021).

7. The official site of the Ministry and the Committee for Digital Transformation of Ukraine (2021), available at: <https://thedigital.gov.ua>, (Accessed 16 June 2021).

8. The official site of the Ukrainian Foundation of Startups (2021), available at: <https://usf.com.ua/oglyad-ukrainskoi-tehnologichnoi-ekosistemi-za-2020-rik>, (Accessed 14 June 2021).

9. The official site of the Ukrainian Association of Fintech and Innovative Companies (2021), available at: <https://fintechua.org/market-map>, (Accessed 4 June 2021).

10. Salikhova, O.B. and Kurchenko, O.O. (2016), "Creating a statistical basis for assessing the characteristics of innovative startups in Ukraine", *Statystyka Ukrainy*, vol. 1, pp. 18—21.

11. Smachylo, V.V. and Khalina, V.Iu. (2018), "Differentiation of methods of personnel potential management of the enterprise", *Sotsialna ekonomika*, vol. 56, pp. 225—233.

12. EU4Digital (2020), "Innovative ecosystem for startups: key components of success", available at: <https://eufordigital.eu/uk/innovation-ecosystems-for-startups-highlighting-the-key-ingredients-for-success> (Accessed 4 June 2021).

13. Strategy for the development of fintech in Ukraine until 2025 (2021), available at: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy/fintech2025>, (Accessed 4 June 2021).

14. Startup genome (2018), "Global Startup Ecosystem Report", available at: <https://startupgenome.com> (Accessed 4 June 2021).

15. Kane, T. (2010), "The Importance of Startups in Job Creation and Job Destruction", [Online], available at: http://www.kauffman.org/~media/kauffman_org/researchreportsandcovers/2010/07/firm_formation_importance_of_startups.pdf

16. Heritage Foundation (2021), "2020 Index of Economic Freedom", available at: <https://www.heritage.org/index/ranking> (Accessed 4 June 2021).

17. Pidkhomnyi, O. Demchyshak N. and Dropa Ya. (2019), "Population financial activity in the formation of indicators for public confidence level and shadow economy risks: the case of Ukraine", *Espacios*, vol. 40 (38), pp. 16—17.

18. Pidkhomnyi, O. Demchyshak N. and Dropa Ya. (2019), "Confidence as the national economy pricing factor: the case of Ukraine", *Espacios*, vol. 40 (20), pp. 21—22.

19. Universitas 21 (2021), "Ranking of National Higher Education Systems 2019", available at: <https://universitas21.com/sites/default/files/201904/Full%20Report%20and%20Cover.pdf> (Accessed 4 June 2021).

20. Universitas 21 (2021), "U21 Ranking of National Higher Education Systems-2019", available at: <https://universitas21.com/what-we-do/u21-rankings/u21-ranking-national-higher-education-systems-2019> (Accessed 4 June 2021).

Стаття надійшла до редакції 29.06.2021 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73